

Hilversum kreeg geen vat op Peter Flik

Hij kreeg en greep de kans om zich bij de VPRO te manifesteren als bedenker en maker van ontregelende radioprogramma's. Peter Flik ging de vaderlandse omroepgeschiedenis in als pionier die het medium in de gouden jaren waarin alles kon van zijn oubolligheid verloor.

door RUDIE KAGIE

Als Peter Flik iemand een microfoon onder de neus schoof, dan was dat het begin van een gebeurtenis. Voor minder deed hij het niet. Zijn grootste grief tegen het gros van zijn radiocollega's was dat het allemaal zo verdomd braaf en voor-spelbaar was wat ze deden. Ideaal voor de luisteraar om bij weg te dommelen, zelden om opgewonden van te raken. En dat terwijl Hilversum volgens hem tot taak heeft het volk te verrassen met uitzendingen die schandalig, erg om te lachen, verschrikkelijk om te huilen of anderszins spraakmakend zijn.

Flik (1938) stierf op 22 maart in Hongarije, 85 jaar oud. Als pionier van ontregelende radio verdient hij een apart hoofdstuk in de geschied-schrijving van de vaderlandse omroep. Op zijn minst. Verslaafd aan zijn vak en aan nicotine. Werkweken van tachtig uur of langer. Ideeën-kanon dat onvermoeibaar het ene waanzinnige voorstel na de andere absurde gedachtekrinkel afvuurde. Hij putte inspiratie uit schouder-klopjes van gelijkgestemden en ontplofte meer dan eens van drift over het onbegrip van superieuren die een eigenwijze donder als hij tevergeefs in het gareel probeerden te persen.

Uiteindelijk zou hij al op zijn zestigste met een gouden handdruk bij de VPRO vertrekken. Met vermoeidheidswallen onder de ogen trok hij in bij vriendin Edith in het Oost-Groningse Bellingwolde, waar de windkracht nooit onder de acht kwam. Toen Harm Ede Botje hem daar in 1998 voor *Vrij Nederland* opzocht, gaf de geïnterviewde hoog op over de dynamiek in het dorp met tweeduizend inwoners. "t Is nait best," had een autochtoon hem in het buurthuis toevertrouwd. "Mien vraauw is vot lopen, met mien neef." (Mijn vrouw is er van-door met mijn neef.) "Mor die hait óók Hamminga, dus zoveul is er nait gebeurd."

Kort na de millenniumwisseling kochten de pensionado en zijn

vrouw een boerderijtje en bijbehorende lap grond in Vásárosbéc, een dorp op het platteland van Hongarije met minder dan tweehonderd inwoners waar nooit iets gebeurt. Een half jaar geleden ging Hans Sleuwenhoek van *Reporters Online* bij hem langs en noteerde dat de omroepende uitsluitend nog naar Venice Classic Radio luisterde dat non stop klassiek uitzendt, periódiek onderbroken door de woorden: 'This Venice Classic, live radio from Italy.' Geen nieuwsbulletins, filemeldingen, sportuitslagen of weerberichten – radio als oase van eenvoud en rust, héérlijk.

In de jaren negentig groeide zijn aan haat grenzende weerzin tegen 'netmanagers' die zich tot doel stelden om de identiteit van de zendgemachtigden eruit te rammen ten einde de herkenbaarheid van de respectievelijke zenders bij de publieke omroep te vergroten. De VPRO stond voor een eigennuttig geluid, maar hogere machten (door hem 'de baasjes' genoemd) hadden bepaald dat de VPRO op Radio 1, 2 en 3 voortaan net zo voorspelbaar moest klinken als de Avro of de Tros. Zelfde soort stemmen, zelfde soort muziek, zelfde sfeertje. Die formattering kon je bestempelen als een streven naar eenheidsworst, maar pleitbezorgers spraken juist van een stukje houvast voor de luisteraar. Geen paniek, alles kon en mocht net als vroeger, alleen was het voortaan wél de bedoeling dat per zender de

neuzen in dezelfde richting uitwezen. 'Het weer dan.' 'Oekraïne dan.' 'Israël dan.'

Moest je net bij Flik mee aankomen. In 1980 fulmineerde hij in *de Volkskrant* tegen de 'verinkeling van de samenleving'. Veronica-discjockey Jeroen van Inkel beschouwde hij als de personificatie van de verloedering van het omroepbestel. Schreeuwerige presentatie, oppervlakkigheid troef, schateren om eigen spitsvondigheden ('rinkeldekinkel'), en er vooral voor waken dat op het geluidsbehangetje dat radio heet iets wezenlijks zou verschijnen. Het is de ironie van de vooruitgang. Wie weet 44 jaar na de boutade tegen de 'verinkeling' nog wie Peter Flik was? En dat terwijl dezelfde Jeroen van Inkel die destijds zijn gram opwekte, tegenwoordig op de website van de NPO zowat heilig wordt verklaard ('Jeroen van Inkel is een van de meest invloedrijke figuren uit de Nederlandse radiogeschiedenis'), in tegenstelling tot Flik, over wiens verdiensten geen woord. Het lot van de vergeten omroepvisionair komt neer op dat van de ambachtelijke slager die uit de markt werd gedrukt door de kiloknallers van de Vomar. Kwaliteit en succes gaan niet altijd samen.

Hij droeg nog een colbertje en een stropdas toen hij zich in de zomer van 1963 meldde bij wat toen nog de Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep

V.P.R.O. heette (met puntjes tussen de hoofdletters). De kleinste zuil van Hilversum zocht een jonge medewerker voor de schoolradio. Hij was onderwijzer in Utrecht en had geen christelijke achtergrond, maar dominee Van Houten viel voor de stem en de originele ideeën van de sollicitant. Schuchter ging hij aan de slag bij ongevaarlijke programma's als *Ronduit* en *Op het vinkentouw*. Wát was hij opgetogen toen bij het voortschrijden van de jaren zestig de verbeelding nadrukkelijker naar de macht greep. Kolfje naar zijn hand. Conventies wankelden. De VPRO (inmiddels zonder puntjes) wisselde het gezag van verlichte predikanten in tegen een ondogmatisch en ludiek anarchisme.

Peter Flik kreeg en greep de kans om zich op het juiste moment bij het juiste medium te manifesteren. Dominee Spelberg stapte op om plaats te maken voor getalenteerde twintigers als Wim Noordhoek, Jan Donkers, de broers Jan en Nico Haasbroek, Rogier Proper, Philippe Scheltema. De gezinnetjes die in de jaren vijftig 's avonds nog genoeglijk rond de radio schurkten (*Koek en ei*, *Paul Vlaanderen*, *Bonte Dinsdagavondrein*), capituleerden in de jaren zestig massaal voor het nieuwe medium televisie. Radio dreigde aan oubolligheid ten onder te gaan, maar werd gered door een jonge generatie programmamedewerkers die trappelend van ongeduld aan het experimenteren sloeg, op zoek naar nieuwe mogelijkheden.

Als presentator van het jongerenprogramma *Hee* meldde Flik in 1969 dat in Amsterdam zojuist een 'opstand' was uitgebroken van langharig tuig dat bezig was de macht over te nemen. Het Huis van Bewaring was 'bestormd' en er zou sprake zijn van 'vechtpartijen met de politie'. Het geluid van naargeestig loeiende sirenes, joelende menigten en kundig gemonteerde interviewfragmenten met een verontruste burgemeester Ivo Samkalden, maakten het levensecht. Luisteraars tuinden er massaal in, 350 boze leden zegden hun VPRO-lidmaatschap op – met als gevolg dat de luisterdichtheid van volgende uitzendingen tot recordhoogte steeg. In de tune van *Hee* zat de stem van Godfried Bomans die zei: "Hee, daar komen we ook niet verder mee."

Een jaar na het vermeende oproer interviewde pacifist Flik bij de poort van legerplaats Oirschot dienstplichtige militairen over manieren om het defensieapparaat door middel van sabotage effectief te ontwrichten. "Wat kun je het beste doen nadat je een gat in het hekwerk hebt geknipt om te ontsnappen?" Een soldaat met ver-

1973, Peter Flik in de studio.

draaide stem: "Er valt hier altijd wel wat te saboteren, maar er is zoveel. Waar moet je beginnen?" Flik: "Tanks kapotmaken en zo. Wieldoppen losdraaien." De legerleiding nam de uitzending hoog op, minister Marga Klompé noemde het programma 'onverantwoord' en berispte de zendgemachtigde. Nadat twee weken later een gevechtstank in Assen met behulp van een pak kristalsuiker onklaar was gemaakt, reageerde staatssecretaris Joop Haex: "De VPRO heeft het draaiboek voor deze sabotage geleverd." Flik werd urenlang verhoord door de Amsterdamse recherche, die vooral wilde weten van wie het idee afkomstig was. "Van mij natuurlijk, maar ze bléven doorvragen." De aanklacht wegens 'het in gevaar brengen van de veiligheid van de staat en het verstoren van de openbare orde' werd geseponeerd. De VPRO-directie was 'niet gelukkig' met de gewraakte uitzending en alle ophef, maar vermanende woorden waren aan de makers niet besteed.

De stem van Flik klonk progressief Nederland in die tijd al vertrouwd in de oren, maar dankzij paginagrote interviews in de dagbladen inclusief foto en plastische omschrijving ('32 jaar, paars polo-hemd, bruin Levi-pak, krullend lang haar, vriendelijke ogen') was nu ook bekend hoe hij eruitzag. "De jongens in Assen hebben me verteld dat ze niet door ons werden geïnspireerd toen ze de tank buiten werking stelden. Ze wilden een

daad stellen na het besluit van Klompé om de VPRO te berispen," zei hij. In een Brief aan de Minister stelde Flik voor een vierde krijgsmachtonderdeel op te richten. 'De specifieke taak van dit *human power legion* is het bestrijden van staatsvijand nummer één: de lucht- en waterverontreiniging.'

Zijn substantiële onderhoud met John Lennon (en een zwijgzame Yoko Ono) was de enige keer dat hij een door hem bewonderde grootheid onderdanig interviewde. In 1973 lanceerde hij *Nova Zembla*, 'twee uur radio vol leugens, verwarring, strijd en goed nieuws'. Voor de verandering werden geen achtergronden van de actualiteit belicht, maar wederwaardigheden van anonieme passanten, reizen, carrières en mislukkingen. Uitleg of commentaar bleef achterwege, veel werd aan de fantasie van de luisteraar overgelaten. Flik: "Als je aankondigt dat nu het verhaal volgt van een bakker die voortdurend muizen in zijn brood vindt, is de verrassing eraf. Laat je die intro weg, iemand begint na een stukje muziek ineens te vertellen over muizen in zijn brood, dan wordt die man méér dan een bakker. Dan hebben we te maken met een mens die door onheil wordt getroffen."

Toen de VPRO in 1984 vanwege het bereiken van de B-status (250.000 leden) meer zendtijd kreeg, bedacht Flik het totaalprogramma *Het Gebouw*, dat elke vrijdag van zeven uur 's ochtends tot

half vijf 's middags uit het voormalige GAK-gebouw in Hilversum kwam. Tot in de bezemkast stonden in alle vertrekkende microfoons, waarachter presentatoren en gasten naar gelieven konden plaatsnemen. De reportages uit binnen- en buitenland, standplaatsen, commentaren, discussies en interviews werden aan elkaar gepraat door Cor Galis (1910-1997), die vanaf 1953 de 'propaganda' voor de VPRO had verzorgd en na zijn pensionering vanwege zijn opmerkelijk verzorgde stem door Flik als omroeper was aangetrokken. Samen maakten ze op locatie het programma *De Hoogwerker*, waartoe ze zich in een bak aan de raanzijde van een flatgebouw omhoog lieten hijsen 'om de mens in de opbergdoois te ontdekken'. Zat zo'n echtpaar op de zesde etage in Tilburg-West 's avonds doodgemoedereerd naar *Lingo* te kijken, werd ineens op de ruit getikt door twee kerels die zwaaiend met een microfoon naar binnen wilden. Meestal lukte dat nog ook, al viel de vrijmoedigheid waarmee Galis vervolgens het interieur bescommentarieerde niet altijd goed. Zijn indruk dat een mevrouw, gezien haar dure smaak, een 'gat in de hand had', draaide bijna uit op een vechtpartij met haar echtgenoot.

In 1991 won Flik de Zilveren Reissmicrofoon voor zijn gehele oeuvre, in 1999 werd Het Gebouw uitgeroepen tot het beste Nederlandse radioprogramma van de twintigste eeuw. De blijken van

erkenning slaagden er niet in zijn chronische ongenoegen weg te nemen. In zijn bijna veertig jaar bij de radio voelde hij zich meer kunstenaar dan verslaggever. Zijn hart ging niet sneller kloppen van nieuws over cao-onderhandelingen in de bouwsector, vastgelopen overleg over de aftrek van de hypotheekrenteaftrek, aangekondigde accijnsverhoging of afgeblazen premieverlaging.

Vanuit Hongarije legde hij omroepbazen ooit per fax uit waarom hij nog maar zelden op Hilversum afstemde. 'Ik luister van 8.50 tot 9.20, langer kan ik het niet aanhouden. In het krantenoverzicht nieuws over de zieke prins Claus. Dan de hoogtepunten uit het nieuws waaronder het bericht dat de toestand van prins Claus onveranderd is. Dan komt het nieuws zelf. Weer de mededeling dat de toestand van prins Claus niet is veranderd. Daarna wordt overgeschakeld naar een verslaggever bij het AMC die meldt dat de toestand van de prins onveranderd is.'

Hij gruwde van die aanpak. In zijn gloriejaren mocht hij voor een reportage graag neerstrijken in een willekeurige stationsrestauratie of anders becommentarieerde hij wel een file. "In de journalistiek is het zo: er gebeurt iets en dan ga je erheen. Maar dan ben je te laat," zei hij in een interview. "Ik ging gewoon ergens naartoe en als ik er was, dan gebeurde er van alles. Daar deed ik dan verslag van. Dat was een van de essenties van mijn werk."

FOTO ANP/EDDY DE JONGH/NEDERLANDS FOTOMUSEUM

Wientjesvoort

Zo'n 25 jaar geleden bedacht Peter Flik *Gruwelijke verhalen van Wientjesvoort*. Gasten werden op deze oercamping in de buurt van Vorden uitgenodigd voor verblijf, waar zij duistere en mysterieuze verhalen, passend bij de herfst, tegenover moesten stellen. Om dit ter plekke voor te bereiden nam 'de P' mij mee naar de oude boerderij waar het echtpaar huide dat de camping bestierde. De vrouw des huizes zwaaide daar de scepter, haar man zat als een oude Russische staretz met lange puntbaard in de keuken, waarvandaan hij zich op gezette tijden liet horen om zijn vrouw te corrigeren.

De staretz was een telg uit een zeer oud adellijk geslacht dat ooit kasteel Wientjesvoort bewoonde. De Duitse oorsprong van de vrouw des huizes verried zich in haar tongval. Zij zwaaide niet alleen de scepter, maar was ook vaardig met pan en pollepel. Ze bereidde ons een voortreffelijk maal met gebakken aardappels zoals alleen Duitsers dat kunnen. Intussen moesten we onze conversatie voeren te midden van papegaai geluiden. De grootste verrassing kwam bij het toetje: een zelfgebakken appeltaart. Plotseling werd de klapdeur naar de keuken opengestoten – en daar stond een al grijs geworden reebok. 'Ah *das is unsere Titus, die schlafft ook mit uns*'. Het was in één klap duidelijk dat geen plek beter geschikt was voor het verhalenprogramma dat we gingen maken. Goed gezien weer door 'de P'.

KLAAS VOS
Oud-programmamaker VPRO